

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор
з науково-методичної та навчальної
роботи

Олексій Жильцов

20 20 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МИСТЕЦТВО БАЛЕТМЕЙСТЕРА

для студентів 4 курсу
галузі знань 02 Культура і мистецтво
спеціальності 024 Хореографія
освітнього рівня першого (бакалаврського)
освітньо-професійної програми 024.00.01 Хореографія

Київ – 2020

Розробники: Тетяна Боровик професор кафедри хореографії.

Викладач: Тетяна Боровик, професор кафедри хореографії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри хореографії

Протокол від «31» серпня 2020 року № 4

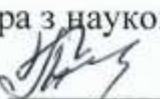
Голова засідання кафедри Володимир Грек

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 024.00.01 Хореографія (за видами) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 30.08. 2018 р.

Гарант освітньої програми (керівник проектної групи) Тетяна Медвідь

Робочу програму перевірено

___ . ___ . 20 ___ р.

Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи Алла Таранник

Пролонговано:

На 20 ___ /20 ___ н.р. _____ (_____). « ___ » _____ 20 ___ р., протокол № ___

(підпис) (ПІБ)

На 20 ___ /20 ___ н.р. _____ (_____). « ___ » _____ 20 ___ р., протокол № ___

(підпис) (ПІБ)

На 20 ___ /20 ___ н.р. _____ (_____). « ___ » _____ 20 ___ р., протокол № ___

(підпис) (ПІБ)

На 20 ___ /20 ___ н.р. _____ (_____). « ___ » _____ 20 ___ р., протокол № ___

(підпис) (ПІБ)

1. Опис предмета навчальної дисципліни.

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни за формами навчання
	Денна
Вид дисципліни	Обов'язкова
Мова викладання	українська
Загальний обсяг кредитів/годин	17 /510 год.
Курс	4
Семестр	7/8
Кількість змістових модулів з розподілом:	4
Обсяг кредитів	3 (2/1)
Обсяг годин, в тому числі:	(60/30)
Аудиторні	22/28
Модульний контроль	2/2
Семестровий контроль	30/-
Самостійна робота	6/-
Форма семестрового контролю	екзамен /залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Балетмейстер – творча професія, яка потребує від людини дуже багато теоретичних та практичних знань та навичок, вміння працювати з людьми й безпосередньо таланту. Балетмейстер повинен бути дуже досвідченою людиною, яка володіє професіональними секретами хореографічного мистецтва, розбирається в подібних видах мистецтва – драматургії, музиці, образотворчому мистецтві, літературі.

Метою курсу є високоякісна хореографічна підготовка студентів до праці в балетних трупах, театрах, хореографічних колективах, ансамблях танцю.

Розвиток творчого мислення студентів через пізнання кращих зразків, методик і технік ведучих сучасних напрямків танцю, оволодіння знаннями для створення хореографічного твору, постановки та репетиційної роботи. Оволодіння знаннями для створення хореографічного твору, постановки та репетиційної роботи.

Головним завданням курсу є формування здатності використовувати знання лексичного матеріалу при створенні хореографічного твору. Студент повинен ознайомитися з основними поняттями балетмейстерського мистецтва, з основними законами та прийомами постановки хореографічного твору, оволодіти знаннями, уміннями та прийомами постановки хореографічного твору, оволодіти знаннями, уміннями та навичками, які необхідні для створення хореографічних композицій.

У результаті вивчення дисципліни «Мистецтво балетмейстера» студенти здобувають наступні компетентності:

Загальні компетентності:

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- Здатність спілкуватися іноземною мовою;
- Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- Здатність бути критичним і самокритичним;
- Цінування та повага різноманітності та мультикультурності;
- Здатність виявляти ініціативу та підприємливість;
- Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- Здатність здійснювати ефективний комунікативний процес;
- Навички здійснення безпечної діяльності.

Фахові компетентності:

- Здатність аналізувати основні етапи, виявляти закономірності історичного розвитку мистецтв, стильові особливості, види і жанри, основні принципи координації історико-стильових періодів світової художньої культури;

- Здатність розуміти теорію та практику хореографічного мистецтва, усвідомлювати його як специфічне творче відображення дійсності, проектування художньої реальності в хореографічних образах;
- Здатність оперувати професійною термінологією в сфері фахової хореографічної діяльності (виконавської, викладацької, балетмейстерської та організаційної);
- Здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків для забезпечення освітнього процесу в початкових мистецьких та позашкільних навчальних закладах;
- Здатність використовувати інтелектуальний потенціал, професійні знання, креативний підхід до розв'язання завдань та вирішення проблем в сфері професійної діяльності;
- Здатність сприймати новітні концепції, усвідомлювати багатоманітність сучасних танцювальних практик, необхідність їх осмислення та інтегрування в актуальний контекст з врахуванням вітчизняної та світової культурної спадщини;
- Здатність збирати, обробляти, аналізувати, синтезувати та інтерпретувати художню інформацію з метою створення хореографічної композиції;
- Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології (відео-, TV-, цифрове, медіа- мистецтва і т. ін.) в процесі створення хореографічного твору, його реалізації і презентації;
- Здатність здійснювати репетиційну діяльність, ставити та вирішувати професійні завдання, творчо співпрацювати з учасниками творчого процесу;
- Здатність використовувати принципи, методи, форми, засоби, інноваційні технології в організації освітнього процесу в початкових мистецьких та позашкільних навчальних закладах;
- Здатність володіти методикою викладання фахових дисциплін, основними методами хореографічної педагогіки;

- Здатність використовувати і розробляти сучасні інноваційні та освітні технології в галузі культури і мистецтва;
- Здатність використовувати традиційні та інноваційні методики для діагностування творчих, рухових (професійних) здібностей, їх розвитку відповідно до вікових, психолого-фізіологічних особливостей суб'єктів освітнього процесу;
- Здатність демонструвати високий рівень володіння танцювальними техніками, виконавськими прийомами, вміти застосовувати їх як виражальний засіб;
- Здатність застосовувати набуті виконавські навички в концертно-сценічній діяльності, підпорядковуючи їх завданням хореографічного проекту.

3. Результати навчання за дисципліною.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

- Володіти знаннями в галузі історії мистецтв і використовувати їх з метою визначення виражально-зображальних засобів відповідно до стилю, виду, жанру хореографічного проекту;
- Визначати хореографію як мистецький феномен, розрізняти основні тенденції її розвитку, класифікувати види, напрямки, стилі хореографії;
- Володіти термінологією хореографічного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом;
- Визначати місце хореографії в системі міждисциплінарних зв'язків з метою ствердження національної самосвідомості та ідентичності;
- Демонструвати володіння методиками викладання фахових дисциплін;
- Вдосконалювати виконавські навички і прийоми в процесі підготовки та участі у різноманітних фестивалях і конкурсах;

- Сприймати інформацію, творчо її переосмислювати та застосовувати в процесі виробничої діяльності;
- Володіти принципами створення хореографічного твору;
- Формулювати тему, ідею, надзавдання хореографічного твору, розробляти сценарно-композиційний план;
- Інтерпретувати задану тему хореографічного твору використовуючи традиційні та інноваційні технології відповідно до творчої особистості автора;
- Аналізувати результати педагогічної, асистентсько-балетмейстерської, виконавської, організаційної діяльності;
- Використовувати у навчальній, постановочній, репетиційній діяльності традиційні та інноваційні методи хореографічної педагогіки;
- Застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності відповідно до конкретних виробничих обставин;
- Відтворювати запропонований хореографом текст, забезпечуючи професійний рівень виконання, емоційну та акторську виразність;
- Застосовувати різноманітні танцювальні техніки в процесі виконавської та балетмейстерської діяльності;
- Знаходити оптимальні виконавські прийоми для втілення хореографічного образу.

4. Структура навчальної дисципліни.

Назва змістовних модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
7 семестр							
Змістовий модуль 1 Драматургічні постановки.							
Тема 1 Вивчення класичних варіацій.	4			4			
Тема 2 Постановка етюдів на заданий музичний матеріал.	11			8			3
Тема 3 Постановка етюдів на задану тему.	13			10			3
Семестровий контроль				30			
Модульний контроль				2			
Разом за I семестр	60			22			6
8 семестр							
Змістовий модуль 2 Постановка дипломного проекту.							
Тема 5 Основа композиції.	2			2			
Тема 6 Архітектоніка хореографічної композиції.	2			2			
Тема 7 Визначення сюжету та постановка хореографічної композиції (дипломного проекту).	22			22			
Модульний контроль				2			
Разом за II семестр	28						

Критерії оцінювання практичного заняття

10 балів - студент досконально володіє термінологією та вдало застосовує її в методичному поясненні при постановці хореографічного твору. Визначає можливі помилки у виконанні танцівника, орієнтується в способах їх усунення. Швидко подає лексичний матеріал, а виконавець відтворює програмний матеріал; виконання вивченої лексики на високому рівні.

9 балів- студент допускає незначні помилки при подачі та виконанні лексичної основи композиції, аналізує та виправляє помилки допущенні в процесі

практичного виконання руху, виконавець чітко відтворює задану кординацію руху.

8 балів- Студент на достатньому рівні демонструє підготовлений текст танцю , сценічно та методично вірно виконує лексику, допускає помилки при виконанні, але швидко реагує на зауваження та виправляє їх.

7 балів - Студент на достатньому рівні демонструє і танцювальні комбінації. Пластичні мотиви відповідають вимогам виконання медочичного та технічного характеру. Проявляє достатній рівень пояснення, а танцівник -запам'ятовування навчального матеріалу.

6 балів- Студент допускає помилки в виконаному завданні, не завжди знає структуру танцювальної комбінації, аналізує та знаходить причинні наслідки, які впливають на загальний результат виконання руху.

5 балів –Подача руху та лексичних утворень руху студентом має цілісну структуру, проте має методичні та технічні порушення при виконанні комбінацій. Рівень виконавської майстерності артиста на слабкому рівні.

4-3 бали -Виконання та подача танцювальних комбінацій на низькому рівні. Допущені помилки при їх виконанні, що не відтворюють поставлені хореографом завдання.

2- бали – Студент не готовий до постанов чого процесу, не знає програмного матеріалу.

1 бал- Студент присутній на парі, але практично не працює.

5. Програма навчальної дисципліни

І Змістовий модуль.

Драматургічні постановки

Тема 1. Вивчення класичних варіацій.

Лекційний модуль:

План:

1. Поняття «варіації» в класичному балеті.

Практичний модуль:

План:

1. Вивчення класичної варіації з балету «Корсар».
2. Вивчення класичної варіації з балету «Спляча красуня».

3. Вивчення класичної варіації з балету «Марна пересторога».

Тема 2. **Постановка етюдів на заданий музичний матеріал.**

Практичний модуль:

План:

1. Постановка етюдів на музику Е. Грига «Пер Гюнт».
2. Постановка етюдів на музику А. Хачатуряна «Танець з шаблями».

Модуль самостійної роботи: підбір музичного матеріалу та постановка чоловічої класичної варіації.

Тема 3. **Постановка етюдів на задану тему.**

Практичний модуль:

План:

1. Постановка етюдів за сюжетом однієї (на вибір студента) картини.
2. Постановка етюдів на основі одного (на вибір студента) вірша.

Модуль самостійної роботи: підготувати презентацію про автора картини, обраної для постановки етюдів.

II Змістовий модуль

Постановка дипломного проекту

Тема 5. **Основа композиції.**

Лекційний модуль:

План:

1. Графічна побудова хореографічного номеру.
2. Композиційна побудова хореографічного номеру.

Практичний модуль:

План:

1. 5 законів драматургії як основа композиційної побудови.
2. Балетмейстерський план створення хореографічного твору, ідейно-тематичний аналіз.
3. Ідейно-тематичний аналіз власного етюдів.

Модуль самостійної роботи: записати ідейно-тематичний аналіз власної хореографічної композиції та зробити аналіз музичного матеріалу.

Тема 6. Архітектоніка хореографічної композиції.

Практичний модуль:

План:

1. Значення «архітектоніки» хореографічного твору та її складові.
2. Схематичне відображення малюнків та зміни малюнків у композиції, їх опис та тривалість музичних тактів.

Модуль самостійної роботи: розписати архітектонику власної хореографічної композиції, схематично відтворити всі використані малюнки та зміни малюнків з докладним описом.

Тема 7. Визначення сюжету та побудова хореографічної композиції (дипломного проекту).

Практичний модуль:

План:

1. Визначення сюжету для власної хореографічної композиції, обговорення ідеї номеру, музичного супроводу.
2. Композиційна побудова власної хореографічної композиції.
3. Архітектоніка власної хореографічної композиції.
4. Визначення та обговорення з викладачем теми (теоретичної частини) дипломного проекту, розподіл за розділами.

Модуль самостійної роботи: написання плану теоретичної частини дипломного проекту.

6. Контроль навчальних досягнень
6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

№ п/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за одиницю	Семестр 7		Семестр 8	
			Модуль 1		Модуль 2	
			Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
1.	Відвідування лекційних занять	1				
2.	Відвідування практичних занять	1	11	11	14	14
3.	Робота на практичних заняттях	10	11	110	14	140
4.	Виконання самостійної роботи	5	2	10		
5.	Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Разом				156		179
<p align="center">Максимальна кількість балів: За сьомий семестр – 156 За восьмий семестр - 179</p>						
<p align="center">Розрахунок коефіцієнта: За сьомий семестр: $156/60 = 2.6$ За восьмий семестр: $179/100 = 1.7$</p>						

Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
7 семестр Змістовий модуль I. Драматургічні постановки.		
Тема 2 Постановка етюдів на заданий музичний матеріал.	підбір музичного матеріалу та постановка чоловічої класичної варіації.	5
Тема 3 Постановка етюдів на задану тему.	підготувати презентацію про автора картини, обраної для постановки етюду.	5
Разом: 6 год.	Разом: 10 балів.	

Критерії оцінювання самостійної роботи студента

5 балів- студент повністю виконав завдання самостійної роботи. Виконане завдання відповідає вимогам та має чітку та цілісну структуру.

4 бали – завдання ,що винесене на самостійне опрацювання виконане повністю, проте має незначні помилки, які не впливають на загальний результат. Визначає помилки, та чітко формує причині наслідки.

3 бали- завдання самостійної роботи виконане на середньому рівні. Відслідковуються помилки, які впливають на загальне сприйняття виконаного завдання.

2 бали- студент знає завдання самостійної роботи, проте не демонструє його практичну чи не знає його теоретичну частину.

1 бал- Студент не виконав завдання самостійної роботи.

6.2 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

На 7 семестр запланована 1 модульна контрольна робота; на 8 семестр - 1.

Модульна контрольна робота № 1

Форма: практичний показ. Максимальна кількість балів – 25.

Завдання:

- 1) Продемонструвати власно створений етюд на основі однієї (на вибір) картини. Презентувати доповідь про автора обраної картини.
- 2) Продемонструвати власно створений етюд на основі одного (на вибір) вірша. Презентувати доповідь про автора обраного вірша.

Модульна контрольна робота № 2

Форма: письмова робота (тестування). Максимальна кількість балів – 25.

Орієнтовний перелік завдань:

1. Який балетмейстер робив програми для «Російських сезонів»?
2. Що таке розмір у музичному понятті?
3. Який балетмейстер створив всесвітньо відому труп у Лозані?
4. Що є кульмінацією в па-де-де?
5. Скільки тактів у музичній фразі?
6. Хто із запропонованих балетмейстерів є українським?
7. Хто написав музику до балету «Раймонда»?
8. Якої із запропонованих форм не буває в балеті?
9. Хто, окрім Прокоф'єва написав музику на тему «Ромео і Джульєтта»?
10. Який інструмент не може бути присутнім у симфонічному оркестрі?
11. Хто систематизував і створив школу сучасного танцю?
12. Який музичний розмір вальсу?
13. Що таке сильна доля у музичному творі?

Критерії оцінювання МКР №1,2

Кількість балів	Роз'яснення
25-21 балів	Студент підготував змістовні, лексично наповнені етюди; емоційно передає використані образи; зробив яскраві, докладні презентації про авторів. Власно створена хореографічна композиція відповідає всім вимогам програми, музичний супровід гармонійно поєднується з хореографічною частиною; вміє правильно писати та складати лібрето до композиції.
20-15	Обидва етюди, створені студентом, лексично вірно наповнені, проте використані образи не до кінця розкриті. Презентації про авторів цікаві, яскраві та структуровані. Власно створена хореографічна композиція відповідає всім вимогам, проте має помилки у композиційній побудові. Музичний матеріал гармонійно поєднується з хореографічною частиною, лібрето до композиції створене правильно.
14-9	Студент створив, за завданням, обидва етюди, проте вони не зовсім відповідають вимогам програми. Презентація про авторів зроблена поверхнево. Створена хореографічна композиція не зовсім відповідає обраному сюжету. Допускає значні помилки при музичній розкладці рухів. Лібрето до хореографічного номеру створено неправильно.
8-4	Студент зробив тільки один етюд. Презентація про автора не відповідає вимогам програми. Хореографічні комбінації не співпадають з обраним музичним матеріалом. Хореографічна композиція не відповідає обраному сюжету; допущені помилки у виконанні номеру. Має труднощі у написанні лібрето.

3-1	Студент не знає програмного матеріалу курсу. Не зміг створити етюди за завданням викладача. Хореографічна композиція відсутня.
-----	--

6.3 Форма проведення семестрового контролю

Форма семестрового контролю – екзамен (7 семестр) та залік (8 семестр).
Практичний показ вивченого матеріалу.

До складання екзамену допускаються студенти, які протягом семестру виконали всі види робіт, передбачені навчальним планом та робочою програмою навчальної дисципліни «Мистецтво балетмейстера» 4 курс, і які за результатами проміжного контролю сумарно набрали не менше 35 балів. Студенти, які набрали менше ніж 35 балів, до екзамену не допускаються.

Орієнтовний перелік завдань:

1. Продемонструвати власно створену масову хореографічну композицію з розгорнутою лексикою.
2. Зробити ідейно-тематичний аналіз композиції.
3. Розкрити композиційний план (драматургія та архітектоніка твору).

Критерії оцінювання екзамену:

40-30 балів. Постановка студента відповідає вимогам навчальної програми. На основі здобутих танцювальних знань, вмінь та навичок, самостійно та на високому рівні здійснює постановочно-творчу діяльність. При побудові хореографічного твору студент дотримується основних законів драматургії з урахуванням специфіки лексичної основи, що відповідає напрямку хореографії. Засобами хореографічного мистецтва розкриває зміст твору, використовуючи принципи хореографічної виразності. Музичний матеріал твору відповідає напрямку та драматургії хореографічного твору. Застосовує широкий спектр інструментаріїв постановки номеру.

29-19 балів. Процес постановочної роботи здійснений на достатньому рівні. Студент в своїй роботі розкриває загальні етапи роботи балетмейстера. Драматургія номеру має незначні помилки та відхилення від основної дії. Образи, що використані в хореографічному творі розкриті частково. Лексичний матеріал

побудований з урахуванням напрямку хореографії, але не повністю розкриває зміст номеру. Спектр інструментаріїв використаний балетмейстером на достатньому рівні.

18-9 балів. Постановка хореографічного твору студента виконана на низькому рівні. Основні етапи побудови хореографічного твору виконані з помилками, що порушують цілісність сприйняття номеру. Пластична основа танцю частково відповідає загальній концепції твору, виконується не чітко та не музично. Образи, що використовує постановник не розкриті засобами хореографічної виразності. Музичний матеріал, що використовує постановник не розкритий засобами пластичного рішення.

8-1 бал. Студент на слабкому рівні демонструє власну постановку. Хореографічний твір поставлений з грубими помилками основних законів драматургії хореографічного твору. Номер не розкриває зміст та ідею, обрану постановником ні в лексичному, ні в драматургічному співвідношенні. Музичний матеріал не відповідає ідеї номеру, використана лексика йде в розріз з загальним сприйняттям твору.

6.4 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінка
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками.
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок.
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок.
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь).
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання.
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни.

6.4 Навчально-методична карта дисципліни

«Мистецтво балетмейстера»

Разом: 90 год., практичні заняття – 50 год., самостійна робота – 6 год., модульний контроль – 4 год.

Модулі	7 семестр (156 балів)			8 семестр (157 балів)		
	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II		
Назва модуля	Драматургічні постановки			Постановка дипломного проекту		
Теми лекційних занять						
Теми практичних занять	Вивчення класичних варіацій (відвідування – 1 бал) 10 балів за роботу Всього – 22 бали	Постановка етюдів на заданий музичний матеріал (відвідування – 1 бал) 10 балів за роботу Всього – 44 бали	Постановка етюдів на задану тему (відвідування – 1 бал) 10 балів за роботу Всього – 55 балів	Основа композиції (відвідування – 1 бал) 10 балів за роботу Всього - 11 балів	Архітектонік а хореографічної композиції (відвідування – 1 бал) 10 балів за роботу Всього - 11 балів	Визначення сюжету та постановка хореографічної композиції (дипломного проекту) 10 балів за роботу Всього - 110 балів
Самостійна робота	-	5 балів	5 балів			
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота № 1 (25 балів) Коефіцієнт 156/60=2.6			Модульна контрольна робота № 2,(25балів) Коефіцієнт 157/100= 1.57		

7.Рекомендована література

Основна література:

1. Захаров Р. Искусство балетмейстера–М.: Искусство, 1954.
2. Захаров Р. Сочинение танца. Страницы педагогического опыта. - М.: Искусство, 1983.
3. Захаров Р. Работа балетмейстера с исполнителем. - М.: Искусство, 1967.
4. Балет. Энциклопедия (под редакцией Ю. Григоровича) – М.: Советская энциклопедия, 1980.
5. Сломинский Ю. Драматургия балетного театра XIX века. – М., 1977.

Додаткова література:

1. Добровольская Г. Н. Танец, пантомима, балет. – Л.: Искусство, 1975.
2. Кандинский В. Точка и линия на плоскости. – СПб.: Азбука-классики, 2004.
3. Кристи Г. В. Основы актёрского мастерства. – М.: Советская Россия, 1970.
4. Лопухов Ф. Хореографические откровения. - М.: Просвещение, 1971.
5. Мочанов Ю. А. Композиция сценического пространства. – М.: Просвещение, 1981.
6. Музыка и хореография современного балета. Сборник статей. Вып.2. – Л., 1977.
7. Новерр Ж. Ж. Письма о танце и балетах. – Л.-М., 1965.